

EN FOLKEFJENDE

Undervisningsmateriale

**Halborg
teater**

EN FOLKEFJENDE
Undervisningsmateriale

Kære Undervisere og elever

Dette undervisningsmateriale handler om Aalborg Teaters opsætning af Henrik Ibsens klassiker fra 1882 *En Folkefjende*. Materialet er sammensat af dramaturg Jens Christian Lauenstein Led og det kan frit downloades og kopieres. Vi står som altid til rådighed for yderligere dialog i forbindelse med forestillingerne, så I er velkomne til at henvende jer til Aalborg Teater via enten mail: dramaturg@aalborg-teater.dk eller telefon 96 31 60 26. Hvis det ønskes, er det naturligvis også muligt at få tilsendt hele manuskriptet, så man kan læse det og arbejde med det. God fornøjelse og læselyst!

OBS: Vi gør opmærksom på, at materialet indeholder beskrivelser som afslører handlingen i forestillingen.

Kunstnerisk Team:

Instruktion: Hans Henriksen

Oversættelse og bearbejdning: Jens Christian Lauenstein Led

Scenografi: Nicolaj Spangaa

Lysdesign: Clement Irbil

Lyddesign: Kristian Berg

Medvirkende:

Doktor Thomas Stockmann, badelæge: Mads Rømer Brolin-Tani

Katrine Stockmann, hans kone: Laura Kold

Petra, deres datter: Victoria Carmen Sonne *

Peter Stockmann, doktorens bror, byrådsmedlem: Martin Ringsmose

Morten Kiil, Katrine Stockmanns far: Jørgen W. Larsen

Hovstad, Redaktør: Hanne Windfeld

Billing, medarbejder på bladet: Caspar Juel Berg

Aslaksen, Bogtrykker: Martin Bo Lindsten

Indhold

Teksten	4
Bearbejdningen	6
Mediesandhed og løgn	16
Skriveopgaver og diskussion	18
Teaterøvelser	19
Eftersnak	21
Teatergængerer – tips og tricks	22

Teksten

Historisk baggrund

En Folkefjende er skrevet af den norske forfatter Henrik Ibsen i 1882. Teksten er forfattet indenfor den stil, der kaldes naturalisme, dvs. at hovedtanken er den, at teksten skal danne grundlag for at skabe en teaterforestilling, som ligner tilskuerens virkelighed så meget som muligt. Dvs. personerne skal være psykologisk afrundede, hele og forklarede, handlingen skal være plausibel og scenografien skal ligne tilskuernes egne stuer, arbejdspladser etc. Et typisk træk ved naturalistiske tekster er også, at de ofte refererer til og benytter sig af den seneste forskning, og det gælder også for *En Folkefjende*. Emnet er nemlig forgiftet vand i en badeanstalt, og forgiftningen består i bakterier. I 1882 var opdagelsen af netop bakterier og deres vigtige rolle for menneskers sygdomme helt ny – og for mange af datidens mennesker var denne nye snak om bakterier også meget uvirkelig, eftersom bakterier som bekendt ikke kan ses med det blotte øje – de er i en vis forstand "usynlige". Teksten fortæller bl.a. historien om, hvor svært det kan være at overbevise sine medborgere om noget, der er helt nyt og ikke helt håndgribeligt. Med hensyn til titlen er det vigtigt at holde sig for øje, at det at være eller bare blive anklaget for at være "en folkefjende" i Norge i 1882 var en meget alvorlig sag. Det er vanskeligt at oversætte det til nutidsdansk, men man kunne altså dengang blive dømt og landsforvist, hvis man var en folkefjende, og det var forbundet med stor skam, hvis man blev dømt eller bare i offentligheden opfattet som en fjende af folket.

Handlingen

Personerne:

I centrum af *En Folkfjende* står familien Stockmann, som består af badelægen Thomas Stockmann, hans kone Katrine Stockmann, deres voksne datter Petra Stockmann, deres to drenge Morten og Eilif – og ikke mindst Thomas' storebror Peter Stockmann, som er byfoged og formand for bestyrelsen i den badeanstalt, hvor Thomas er ansat som læge. Derudover optræder avisredaktøren Hovstad, journalisten Billing, bogtrykkeren Aslaksen, samt en skibskaptajn ved navn Horster.

Forhistorien

Før 1. ak går i gang er der sket følgende: Thomas og Peter Stockmann er begge født og opvokset i den by, hvor stykket udspiller sig, men Thomas har i flere år boet langt oppe i det nordlige Norge, og det var her han fik den idé, at man kunne bruge det gode drikkevand hjemme i hans fødeby til at anlægge en badeanstalt, så byen kunne tjene penge på det. Han mente dengang, at man i så fald ville være nødt til at anlægge en ret dyr vandforsyning, men det mente byens borgere – og især byfoged Peter Stockmann – at der ikke var råd til. Men badet blev alligevel bygget, dog med

en billigere og mere lavtliggende vandforsyning. Og det viste sig hurtigt, at den lille by fik stor succes med sit bad, og badet er nu byens helt centrale indtægtskilde.

1. *akt* kunne kaldes "Er der Post?", for vi er hjemme hos Thomas og Katrine Stockmann, og Thomas er utålmodig, fordi han venter et vigtigt brev. Vi møder også Billing og Hovstad, som åbenbart tit besøger Thomas. Også storebror Peter kommer på besøg, men han kommer hurtigt i skænderi med Thomas og går igen. Kort efter *er* der endelig post til Thomas, og det er svaret på nogle teste af vandprøver, som han har sendt ind til universitetet. Og det viser sig, at vandet i badeanstalten er forgiftet, så badegæsterne bliver syge af at bade der. Thomas fortæller nyheden til Hovstad og Billing, og de lover at skrive i deres avis om det giftige vand allerede i morgen.

2. *akt* foregår dagen efter, og den handler om opbakning til Thomas Stockmann. Både Hovstad og nu også bogtrykkeren Aslaksen besøger Thomas og giver ham deres fulde støtte til at offentliggøre fundet af gift i vandet. Thomas takker for støtten, men han kan ikke helt forstå, at det skulle være nødvendigt, eftersom han jo har beviser på, at vandet *er* giftigt. Også Peter Stockmann kommer forbi, men han forsøger at tvinge Thomas til at afstå fra at offentliggøre, hvad han har fundet ud af. Peter fortæller, at det ville blive ekstremt dyrt at lægge vandforsyningen om, og at badet ville skulle lukkes i mindst to år, så kort sagt: hvis ham skulle gøre noget ved det forgiftede vand, ville det betyde at badet ville forsvinde, og byen ville miste sin indtægt og dermed arbejdspladser. Thomas mener, Peter, mens Peter på sin side truer med at få Thomas fyret, hvis han offentliggør sin opdagelse.

3. *akt* udspiller sig på den lokale avis' redaktion. Her kommer Peter Stockmann på besøg og fortæller Hovstad, Aslaksen og Billing, hvor dyrt og fatalt det vil være for byen, hvis Thomas' undersøgelse trykkes i avisen. Det får de tre til at ændre mening, så de ombestemmer sig og vil altså nu alligevel ikke hjælpe Thomas. Da han selv ankommer og opdager, at han nu står uden venner og hjælpere, bestemmer han sig for at holde et offentligt borgermøde, hvor alle byens borgere kan få at høre, hvor giftigt badevandet faktisk er. Skibskaptajn Horster har en lade, som Thomas kan låne til mødet.

4. *akt* er selve borgermødet, og her er det ikke kun borgerne og Thomas, der er mødt op, men også Peter, Hovstad og de andre fra avisen. De lykkes med at "kuppe" Thomas' borgermøde, sådan at Peter får anledning til at fortælle borgerne, at Thomas' viden vil gøre dem alle arbejdsløse, hvis den offentliggøres. Da Thomas endelig selv får ordet på mødet, er der ingen, der vil høre om vandet, og han bliver rasende, og taler derfor i stedet om, at det ikke kun er vandet, men hele samfundet, der er forgiftet. I sin tale siger han bl.a.: "Flertallet har aldrig ret. Retten har jeg og enkelte andre". Thomas bliver pebet ud og kaldt "Folkefjende", og han må flygte fra mødet.

I 5. *akt* er vi igen hjemme hos Thomas og hans familie, som nu er blevet ekstremt upopulære i byen, fordi alle byens borgere nu hader denne "folkefjende", som forsøger at ruinere dem. Derfor

EN FOLKEFJENDE
Undervisningsmateriale

flyver der sten ind igennem vinduerne i Thomas Stockmanns hus, Petra er blevet sagt op, og udlejeren har bedt dem om at flytte. Familien er enige om, at de må flytte, og Horster har skaffet dem alle plads på et skib. Men nu kommer Katrine Stockmanns plejefar, Morten Kiil. Han har hele dagen gået omkring i byen og opkøbt aktier i badeanstalten. Pga. rygter om det giftige vand er kursen på aktierne faldet, så Morten Kiil har købt næsten alle aktierne. Han giver aktierne til Katrine og Thomas og siger til dem, at dette er deres arv, som Thomas kan gøre værdifuld ved at gå ud og sige, at han tog fejl, og at vandet slet ikke er giftigt alligevel. Også Peter Stockmann kommer og forsøger at presse sin bror til at komme med samme indrømmelse, og Hovstad og Aslaksen gør det også. Men Thomas Stockmann nægter, og han beslutter sig for at blive boende for at rydde op i alle løgnene, men han ender med at sidde ensomt tilbage med en ny indsigt: "Den stærkeste er altid den, der står helt alene".

Bearbejdningen

Da vi skulle begynde at udvikle et koncept for forestillingen, blev vi hurtigt enige om, at vi ville opdatere teksten, så den foregår i 2014 og ikke i 1882. Derfor var det nødvendigt at bearbejde teksten ganske omfattende, og ændringerne omfattede bl.a.:

- en sproglig modernisering, så personerne taler omtrent som man gør i dag.
- redaktør Hovstad skulle spilles af en kvinde (Hanne Windfeld) fordi det i dag ikke kun er mænd, der kan være chefredaktører. Og teksten skulle rettes ind på det punkt.
- De tre børn skrev vi om til to:
- Petra, der ikke er lærer, men går i gymnasiet, 3. g.
- Eilif, der er et næsten nyfødt spædbarn
- Morten, den anden dreng skrev vi ud.
- Thomas og Katrine Stockmann skulle spilles af to skuespillere, der er ca. 10 år yngre end de personer, Ibsen skrev, så vi forsøgte i bearbejdelsen at tage hensyn til det og skrive replikkerne om til lidt yngre personer.
- 4. akten med folkemødet skrev vi næsten helt om. Her ville vi lave et folkemøde, hvor det er tilskuerne, der er folket, og hvor de også havde mulighed for at blande sig i debatten. Dertil var der brug for helt ny tekst.
- i 5. akt er Katrine Stockmann meget passiv, og det stemmer dårligt med, hvordan en yngre kvinde reagerer i dag. Derfor skrev vi nye replikker til hende, så hun blive mere selvstændig og stærk.

Her følger åbningen af første akt – først i Ibsens original, derpå i vores bearbejdning. Læs begge dele igennem som til en læseprøve og diskutere ligheder og forskelle.

FØRSTE AKT, Ibsens original, norsk

(Aften i doktorens dagligstue, der er tarveligt men net udstyret og møbleret. På sidevæggen til højre er to døre, hvoraf den fjerneste fører ud til forstuen og den nærmeste ind til doktorens arbejdsværelse. På den modsatte væg, lige over for døren til forstuen, er en dør til familjens øvrige værelser. Midt på samme væg står kakkelovnen, og nærmere mod forgrunden en sofa med spejl over og foran sofaen et ovalt bord med tæppe. På bordet en tændt lampe med skærm. I baggrunden en åben dør til spisestuen. Dækket aftensbord med lampe på derinde.)

(Billing sidder inde ved spisebordet med en serviet under hagen. Fru Stockmann står ved bordet og rækker ham et fad med et stort stykke oksesteg. De øvrige pladse om bordet er forladte, bordtøjet i orden, som efter et endt måltid.)

Fru Stockmann.

Ja, når De kommer en time for sent, herr Billing, så får De ta' tiltakke med kold mad.

Billing *(spisende).*

EN FOLKEFJENDE
Undervisningsmateriale

Det smager aldeles fortræffeligt, – ganske udmærket.

Fru Stockmann.

De véd jo, hvor nøje Stockmann holder på sin bestemte spisetid –

Billing.

Det gør mig slet ingen ting. Jeg synes næsten det smager bedst, når jeg kan sidde og spise sådan ganske alene og uforstyrret.

Fru Stockmann.

Ja-ja, når det bare smager Dem, så – *(lytter mod forstuen.)* Der kommer visst Hovstad også.

Billing.

Kanske det.

(Byfogd Stockmann i overfrakke med uniformshue og stok kommer ind.)

Byfogden.

Ærbødigst godaften, svigerinde.

Fru Stockmann *(går ind i dagligstuen).*

Nej se, godaften; er det Dem? Det var da snildt De vilde se op til os.

Byfogden.

Jeg gik just forbi og så – *(med et blik mod spisestuen).* Å, men De har nok selskab, lader det til.

Fru Stockmann *(lidt forlegen).*

Nej aldeles ikke; det er rent tilfældigt. *(hurtigt.)* Vil De ikke gå ind og ta' en bid med?

Byfogden.

Jeg! Nej, mange tak. Gud bevare mig; varm mad om aftenen; det er ikke for *min* fordøjelse.

Fru Stockmann.

Å, men for én gangs skyld –.

Byfogden.

Nej nej, Gud velsigne Dem; jeg holder mig til mit thevand og mit smørrebrød. Det er dog sundere i længden, – og også lidt mere økonomisk.

Fru Stockmann *(smiler).*

De må nu ikke tro, at Tomas og jeg er nogen rene ødelande heller.

Byfogden.

Ikke De, svigerinde; det være langt fra mig. *(peger mod doktorens arbejdsværelse.)* Er han måske ikke hjemme?

Fru Stockmann.

Nej, han er gåt en liden tur efter maden, – han og gutterne.

Byfogden.

Mon tro, det kan være sundt? *(lytter.)* Der kommer han nok.

Fru Stockmann.

Nej, det er nok ikke ham. *(det banker.)* Vær så god!

(Redaktør Hovstad kommer fra forstuen.)

EN FOLKEFJENDE
Undervisningsmateriale

Fru Stockmann.

Å, er det herr Hovstad, som –?

Hovstad.

Ja, De får undskyldte; men jeg blev opholdt nede i trykkeriet. Godaften, herr byfogd.

Byfogden (*hilser lidt stift*).

Herr redaktør. Kommer formodentlig i forretninger?

Hovstad.

Tildels. Der er noget, som skulde ind i bladet.

Byfogden.

Kan tænke mig det. Min bror skal være en særdeles frugtbar forfatter i «Folkebudet», hører jeg.

Hovstad.

Ja, han tillader sig at skrive i «Folkebudet», når han har et sandhedens ord at sige om et og andet.

Fru Stockmann (*til Hovstad*).

Men vil De ikke –? (*peger mod spisestuen*.)

Byfogden.

Bevares vel; jeg fortænker ham sletikke i, at han skriver for den læsekreds, hvor han tør vente at finde mest anklang. For øvrigt har jo jeg personlig ingen grund til at nære nogen uvilje imod Deres blad, herr Hovstad.

Hovstad.

Nej, det synes jeg også.

Byfogden.

I det hele taget råder der en smuk fordragelighedens ånd i vor by; – en rigtig god borgerånd. Og det kommer deraf, at vi har et stort fælles anliggende at samle os om, – et anliggende, som i lige høj grad vedkommer alle retsindige medborgere –

Hovstad.

Badeanstalten, ja.

Byfogden.

Netop. Vi har vor store, nye, prægtige badeanstalt. Pas på! Badet blir byens fornemste livsbetingelse, herr Hovstad. Utvivlsomt!

Fru Stockmann.

Det samme siger Tomas også.

Byfogden.

Hvilket ganske overoverdentligt opsving har ikke stedet taget bare i disse par år! Her er kommet penge imellem folk; liv og rørelse. Bygninger og grundejendomme stiger i værdi med hver dag.

Hovstad.

Og arbejdsløsheden tar af.

Byfogden.

EN FOLKEFJENDE

Undervisningsmateriale

Også det, ja. Fattigbyrden er bleven i en glædelig grad formindsket for de besiddende klasser og vil bli' det endnu mere, hvis vi blot dette år må få en rigtig god sommer; – rigtig talrigt besøg af fremmede, – brav mange syge, som kan bringe anstalten i ry.

Hovstad.

Og det er der jo udsigt til, hører jeg.

Byfogden.

Det tegner meget lovende. Hver dag indløber der forespørgsler om boliger og sådant noget.

Hovstad.

Nå, da kommer jo doktors opsats netop tilpas.

Byfogden.

Har han nu skrevet noget igen?

Hovstad.

Dette her er noget, han skrev ivinter; en anbefaling for badet, en fremstilling af de gunstige sundhedsforholde her hos os. Men dengang lod jeg opsatsen ligge.

Byfogden.

Aha, der var formodentlig en eller anden hage ved den?

Hovstad.

Nej, ikke det; men jeg syntes, det var bedre at bie til nu udover våren; for nu begynder jo folk at ruste sig og tænke på sommerophold –

Byfogden.

Meget rigtigt; overmåde rigtigt, herr Hovstad.

Fru Stockmann.

Ja, Tomas er såmænd utrættelig, når det gælder badet.

Byfogden.

Nå, han står jo også i badets tjeneste.

Hovstad.

Ja, og så er det jo også *ham*, som har skabt det fra først af.

Byfogden.

Er det *ham*? Ja så? Ja, jeg hører jo undertiden, at visse folk er af den mening. Men jeg trode dog rigtignok, at *jeg* også havde en beskeden andel i dette foretagende.

Fru Stockmann.

Ja, det siger Tomas altid.

Hovstad.

Ja, hvem nægter det, herr byfogd? De har sat sagen i gang og ført den ud i det praktiske liv; det véd vi jo alle. Men jeg mente bare, at idéen kom fra først af fra doktoren.

Byfogden.

Ja, idéer har visse min bror havt nok af i sin tid – desværre. Men når noget skal sættes iværk, så spørges der om andre slags mænd, herr Hovstad. Og jeg trode rigtignok, at man allermindst her i huset –

EN FOLKEFJENDE
Undervisningsmateriale

Fru Stockmann.

Men, kære svoger –

Hovstad.

Hvor kan dog byfogden –

Fru Stockmann.

Gå så ind og få Dem noget tillivs, herr Hovstad; så kommer visst min mand imens.

Hovstad.

Tak; en liden bid kanske. *(han går ind i spisestuen.)*

Byfogden *(noget dæmpet).*

Det er mærkeligt med de folk, som stammer direkte fra bønder; aldrig kan de lægge taktløsheden af.

Fru Stockmann.

Men hvad er nu det værd at bry sig om? Kan ikke De og Tomas dele æren som brødre?

Byfogden.

Jo, det skulde jo synes så; men det er nok ikke alle og enhver, som nøjes med at dele, lader det til.

Fru Stockmann.

Snak om en ting! De og Tomas kommer jo så udmærket ud af det med hinanden. *(lytter.)* Der tror jeg vi har ham.

(hun går hen og åbner døren til forstuen.)

Doktor Stockmann *(ler og støjer derude).*

Se, her får du en gæst til, Katrine. Er ikke det morsomt; hvad? Vær så god, kaptejn Horster; hæng frakken der på knaggen. Nå så, De går ikke med overfrakke, De? Tænk, du, Katrine, jeg fanged ham på gaden; han vilde næsten ikke gå op med.

Kaptejn Horster *(kommer indenfor og hilser på fruén).*

Doktor Stockmann *(i døren).*

Ind med jer, gutter. Nu er de skrubsultne igen, du! Kom her, kaptejn Horster; nu skal De få smage en oksesteg –

(han driver Horster ind i spisestuen. Ejlif og Morten går også derind.)

Fru Stockmann.

Men, Tomas, ser du da ikke –?

Doktor Stockmann *(vender sig i døren).*

Å, er det dig, Peter! *(går hen og rækker ham hånden.)* Nej, det var da inderlig morsomt.

Byfogden.

Jeg må desværre gå om et øjeblik –

Doktor Stockmann.

Sniksnak; nu kommer snart toddyen på bordet. Du glemmer vel ikke toddyen, Katrine?

Fru Stockmann.

Nej visst; vandet står og koger.

EN FOLKEFJENDE
Undervisningsmateriale

(hun går ind i spisestuen.)

Byfogden.

Toddy også –!

Doktor Stockmann.

Ja, slå dig bare ned, så skal vi ha' det hyggeligt.

Byfogden.

Tak; jeg deltager aldrig i toddygilder.

Doktor Stockmann.

Men dette her er da ikke noget gilde.

Byfogden.

Jeg synes dog – *(ser mod spisestuen)*. Det er mærkværdigt, at de kan sætte al den mad tillivs.

Doktor Stockmann *(gnider hænderne.)*

Ja, er det ikke velsignet at se unge mennesker spise? Altid madlyst, du! Det er som det skal være. Mad må der til! Kræfter! Det er de folk, som skal rode op i det gærende fremtids-stof, Peter.

EN FOLKEFJENDE
Undervisningsmateriale

FØRSTE AKT, bearbejdet.

(Hos Dr. Thomas Stockmann. Billig sidder ved bordet, Katrine Stockmann ind med mad til ham. Man hører måske lyden af et ca. 1-årigt, søvnigt, men ikke sovende barn i baggrunden.)

Katrine Stockmann.

Ja, Billing, når du kommer en time for sent, så er maden jo blevet kold.

Billing

Det smager sikkert rigtig godt alligevel, Katrine.

Katrine Stockmann.

Du kender Thomas. Han synes, familien helst skal spise tidligt.

Billing.

Det gør ikke noget. Jeg spiser gerne alene.

(Det ringer på døren, Katrine Stockmann kort ud, ind med Peter Stockmann)

Katrine Stockmann

Hej Peter, nyt at se dig her. Men dejligt, at du kommer.

Peter Stockmann.

Jeg var bare lige i nabolaget, og så ville jeg kigge forbi. Nå, nej jeg kan se, I har gæster, så vil jeg ikke forstyrre.

Katrine Stockmann

Nej, nej, du forstyrrer ikke. Vil du ikke spise med?

Peter Stockmann.

Mig? Nej, mange tak. Jeg prøver at lade være med at spise varm mad om aftenen for tiden.

Katrine Stockmann.

Du kan vel godt gøre en enkelt undtagelse?

Peter Stockmann.

Det går desværre ikke. Jeg er nødt til at passe lidt på min mave.

Katrine Stockmann(smiler).

Ja, det påstod Billing også lige før, men han kunne nu alligevel overtales.

Peter Stockmann.

Er Thomas ikke hjemme?

Katrine Stockmann.

Jo, jo. Han er ved at lægge Ejlif.

(lyd fra off)

Peter Stockmann.

Nå-ja. Nej hvor hyggeligt.

(Redaktør Hovstad ind)

EN FOLKEFJENDE
Undervisningsmateriale

Hovstad.

Det må I undskylde; men det tog lige lidt længere tid i redaktionen. (*ser Peter Stockmann*). Nå, OK. Så er byrådet repræsenteret.

Peter Stockmann

Hej Hovstad. Arbejder I så sent? Du er måske ude i et redaktionelt ærinde?

Hovstad.

Ja, også det. Der var en artikel, vi gerne ville have med.

Peter Stockmann.

Det tænkte jeg nok. Min bror er efterhånden jeres flittigste medarbejder.

Hovstad.

Når han har noget at sige, bruger han os.

Peter Stockmann.

Selvfølgelig, det er heller ikke sådan. Hos jer har han fundet sine læsere. Og jeg kan i øvrigt heller ikke klage over jer.

Hovstad.

Nej, det kan du vist ikke.

Katrine Stockmann.

Vil du ikke have noget at drikke, Hovstad? Et glas vin?

Hovstad.

Jo tak.

Peter Stockmann.

Der er heldigvis konsensus om, at vi i fællesskab forsvarer byens interesser. Fordi vi har et fælles projekt, som er vigtigt for alle i hele byen.

Hovstad.

Badet?

Peter Stockmann.

Kurbadet, netop. Vores store, nye, prægtige badeanstalt. Byens redning. Den kommer vi helt sikker til at tjene penge på alle sammen.

Katrine Stockmann.

Det siger Thomas også altid.

Peter Stockmann.

I de sidste par år har vi haft et utroligt opsving! Der er kommet penge til byen, liv og bevægelse. Og ejendomspriserne stiger hver dag.

Hovstad.

Selvledigheden falder.

Peter Stockmann.

Netop. Og det betyder, at vi kan bruge vores skattekroner på noget mere meningsfyldt end overførselsindkomster. Og det hele bliver endda endnu bedre, hvis vi får en god sommer i år. Endnu flere turister, flere kurbadsgæster, flere til at give byen et endnu bedre ry.

EN FOLKEFJENDE
Undervisningsmateriale

Hovstad.

Det tegner allerede ret godt.

Peter Stockmann.

Det tegner meget lovende. Der bliver kø ved skranken, når badet åbner om 2 måneder. Hver dag kommer der flere og flere reservationer.

Hovstad.

Nå, så kommer din brors artikel da på det helt rigtige tidspunkt.

Peter Stockmann.

Har han nu skrevet noget igen?

Hovstad.

Det er en artikel fra i vinter om badets sundhedsfremmende virkninger. Vi trykkede den ikke dengang.

Peter Stockmann.

Hvorfor ikke? Var der et aber dabei?

Hovstad.

Nej, nej. Jeg tænkte bare, at det var et bedre tidspunkt her til foråret. Det er nu folk begynder at overveje, hvor de skal tage på sommerferie.

Peter Stockmann.

Det er klart, Hovstad. Det er meget bedre nu.

Katrine Stockmann.

Ja, Thomas er optaget af badet dag og nat.

Peter Stockmann.

Han er så også ansat deroppe.

Hovstad.

Og badet var hans værk.

Peter Stockmann.

Var det det? Ja? Det hører jeg godt nok også tit folk sige. Jeg var ellers af den opfattelse, at jeg også har min beskedne andel i det.

Katrine Stockmann.

Jamen, det siger Thomas også altid.

Hovstad.

Det er der ingen, der bestrider. Du satte det i gang og førte det ud i livet, det véd vi alle. Men jeg mente bare, at den allerførste, oprindelige idé kom fra Thomas.

Peter Stockmann.

Ja, idéer har min bror altid haft masser af. Men når noget skal gennemføres i praksis, så er det folk af en anden kaliber, der er brug for. Og hvis jeg skal være ærlig, så troede jeg at man allermindst her hos jer/

Katrine Stockmann.

/ Ja, lad nu være, Peter. Hovstad, vil du ikke have noget at spise? Du må endelige bare tage. Peter, kunne du og Thomas ikke dele æren som brødre?

EN FOLKEFJENDE
Undervisningsmateriale

Peter Stockmann.

Gerne for mig. Men man skal være to om at dele.

Katrine Stockmann.

Hvad mener du med det? I plejer da at komme godt ud af det med hinanden.

(Thomas Stockmann ind)

Thomas Stockmann

Sådan! Nu sover han endelig.. *(til Billing og Hovstad)* Hej, nå I er her allerede.

Peter Stockmann.

Hej Thomas.

Thomas Stockmann

Peter. Sikke en overraskelse. Vil du ikke have noget at spise? Eller et glas vin, måske?

Peter Stockmann.

Jeg skal desværre gå lige om lidt –

Thomas Stockmann.

Nej, det skal du i hvert fald ikke. Jeg skulle alligevel lige til at åbne en flaske vin.

Peter Stockmann.

Jeg skal helst ikke have vin.

Thomas Stockmann.

Hvor lagde du proptrækkeren, Katrine?

Katrine Stockmann.

Det ved jeg ikke lige.

Peter Stockmann.

Thomas, du behøver ikke – jeg drikker mig aldrig beruset på hverdagsaftner.

Thomas Stockmann.

Beruset? Det er bare et glas vin. Der er ingen berusede her.

Peter Stockmann.

Nej, ikke endnu. Men når jeg ser på de to *(mener Hovstad og Billing)*, så er jeg ikke helt sikker på, hvor det ender.

Thomas Stockmann

Slap nu af, Peter. Jeg synes jo bare det er dejligt at have gode gæster. Det er en vanvittigt spændende tid, vi lever i. Det er som om alting kan genforhandles, og vi kan stille spørgsmål til det hele en gang til.

Peter Stockmann.

Stille spørgsmål til det hele?

Thomas Stockmann.

Sådan tænker du selvfølgelig ikke. Du har været i gang en del år efterhånden.

Peter Stockmann.

Men det gør du altså?

EN FOLKEFJENDE
Undervisningsmateriale

Thomas Stockmann.

Der er tusindvis af ting, man kunne give sig i kast med og italesætte på en helt ny måde. Og det er det, det handler om. Var der ingen post, Katrine?

Katrine Stockmann.

Det ved jeg ikke. Jeg har slet ikke set efter.

Thomas Stockmann.

Og så en god, fast indtægt, Peter! Det er noget, man lærer at sætte pris på, når det har været så småt, som det har for os.

Peter Stockmann.

Så slemt var det vel heller ikke.

Thomas Stockmann.

Som forsker lever man på et stramt budget. Og så fik vi jo Petra lidt tidligt, ikk. Nej, når vi tænker på dengang og sammenligner med nu, så har vi det rigtig godt.

Katrine Stockmann.

Vil du smage, Peter?

Peter Stockmann.

Nej, tak, jeg kan ikke spise noget.

Mediesandhed og løgn

Da vi bestemte os for at spille Henrik Ibsens *En Folkefjende*, var det fordi vi opfattede dramaets tematik som meget nutidig. Thomas Stockmann er en mand, der kommer i besiddelse af en belastende sandhed, som brænder i hænderne på ham: Han opdager, at vandet i det lokale kurbad, hvor han er ansat som læge, er forgiftet. Det er ikke bare en mistanke: Han har taget mange prøver af vandet på forskellige tidspunkter, og alle prøver er testet udenfor byen af helt uvildige instanser. Sagen er helt klar: Der er så mange kolibakterier i vandet, at det er sundhedsskadeligt at bade i det for slet ikke at tale om at drikke det. Men byens mange gæster gør begge dele, og det må selvfølgelig standses. Hvor er problemet? Problemet er penge. Hele byens økonomiske eksistensgrundlag udgøres af alle de direkte og indirekte indtægter, som det meget succesfulde kurbad kaster af sig. Derfor er der stærke interesser i politik og medier, som arbejder sammen om at lukke munden på lægen. Og de slipper tilsyneladende af sted med det, mens Thomas Stockmann ender med at stå helt isoleret med sin sandhed, som ingen vil høre – end ikke hans egen kone.

Når man udvikler et koncept til iscenesættelse af en klassisk tekst, kan et frugtbart spørgsmål være: Hvem kunne dramaets figurer være i dag? Hvem står i dag med brændende sandheder i hænderne og bliver ikke helt hørt? Nogen af dem, vi bl.a. kom i tanke om, var Edward Snowden – en de mest kendte såkaldte "whistleblowers". Snowden arbejdede for forskellige amerikanske sikkerhedstjenester, bl.a. CIA og NSA, og derigennem blev han bekendt med overvågninger, som han ikke fandt moralsk forsvarlige. På grund af sin tavshedspligt ville han kunne retsforfølges, hvis han stod frem med sin viden, men han gjorde det alligevel. Snowdens afsløringer udløste en diplomatisk krise, bl.a. fordi det viste sig, at CIA havde aflyttet den tyske kansler Angela Merkels telefon. Snowden er blevet retsforfulgt og har søgt tilflugt i Rusland, hvor han ser ud til at få asyl. Og Snowden står ikke alene. Julian Assange med sine wiki-leaks og mange andre, som fløjter højt om sandheder, de ikke kan holde ud at gemme på, lider samme skæbne: Afskedigelse, retsforfølgelse, dæmonisering. Men hvorfor er sandheden om, f.eks. hvor omfattende overvågningen er blevet så farlig? Hvorfor insisterer USA så indædt på "retten" til at overvåge denne verdens befolkning?

Hvis man, som det skete for os, bliver nysgerrige på besværlige sandheders vilkår i den globale samtid, kan man grave videre og finde en hel underskov af forskere, tidligere avisredaktører, debattører, politikere og mange andre, som fra mange forskellige udgangspunkter arbejder på at afdække skjulte sandheder. Det drejer sig om hjemmesider som truthdig.com, counterpunch.org og tytnetwork.com og forfattere som Chris Hedges og Noam Chomsky. Analysen går på tværs af højre-venstre-skalaen, og blandt kritikerne findes mange, der traditionelt hører til centrum-højre, fx Paul Craigh Roberts, ansat skatteministeriet under Reagan, journalist på Wall Street Journal; og Aaron Russo, tidl. musikproducent og senere skarp kritiker af USA bl.a. med filmen *America*:

Freedom to Fascism. Hos disse alternative medier kan man finde helt andre sandheder og en helt anden samtidsanalyse, end den som de etablerede "main stream" medier præsenterer os for. Her taler man åbent om vesten som et ikke længere demokratisk samfund styret af en meget lille magtelite med kontrol over finans, medier og militær magt. En gennemgående iagttagelse blandt disse "alternative medier" er, at pengene, profitten, den økonomiske vækst, navnlig siden murens fald i '89 er blevet den eneste referent, og at retten til at tjene penge går foran alt andet, herunder menneskerettigheder, bæredygtighed og ikke-vestlige staters suverænitet. Og tankegangen om pengenes ret, den rigestes ret, den stærkestes ret er sivet ind alle vegne og overalt, og flertallet har derfor fået vanskeligt ved at tænke den tanke, at det overhovedet kunne være på en anden måde. Når magtelisten siger, at vi skal i krig, så går vi i krig. Når den siger, at vi skal give milliarder til tvivlsomme banker med tvivlsomme spekulationer, så gør vi det, og ingen stiller spørgsmål. I lighed med Ibsens hovedperson har alle disse tusindvis af skjulte Stockmen det problem, at det store flertal ikke vil, ikke gider, ikke evner at høre på disse sandheder. Og på trods af analysens klarhed og vægt består den samme gåde, som Ibsen lod sin Stockmann gå til grunde i forsøget på at løse: Hvordan kan vi vide alt dette, have alle løsningerne, og alligevel – for langt de flestes vedkommende – vælge passivitet?

Researchopgave:

Vælg en aktuel, international begivenhed – fx nedskydningen af et hollandsk fly over Ukraine. Undersøg først, hvad de etablerede medier skriver og siger om sagen (se fx. dr.dk, nytimes.com eller cnn.com). Undersøg derpå samme historie på alternative nyhedssider som fx disse:
huffingtonpost.com
counterpunch.com
truthdig.com
globalresearch.com
paulcraigroberts.com

Hvad er forskellene mellem de forskellige mediers fortællinger, og hvorfor er der de forskelle, I finder?

Skriveopgaver

1. Forestil jer at I var til stede på folkemødet som journalister og skriv en artikel til avisen om Thomas Stockmanns tale.

Hvad talte han om? Var folket i salen (publikum) uenig eller enige med ham? Hvad synes du selv om den opdagelse Stockmann havde gjort om sandhed og medier?

2. En Folkefjende slutter med at Thomas Stockmann har et håb: Han får den indsigt at han er den stærkeste mand i verden og han ikke vil give efter eller rømme byen, men fortsætte sin kamp for sandheden. Men hvordan går det?

Skriv en fortsættelse, hvor Thomas Stockmann bliver ved at kæmpe for at sandheden skal komme frem. Hvad er hans næste skridt? Hvad gør han for at blive hørt? Hvordan tager hans kone Katrine det? Hvad gør Petra? Hvad sker med broren Peter Stockmann? Skriv det som en synopsis, dvs. et resume af det stykke, I kunne tænke jer at skrive.

Diskussion

To kendte Ibsencitater er fra Folkefjende:

I 4. akt Thomas Stockmann:

”Flertallet har magten – desværre - ; men retten har det ikke. Retten har jeg og de andre få, de enkelte. Minoriteten har altid retten”

I 5. akt siger han:

”Sagen er den, forstår I, at den stærkeste mand i verden, det er ham, som står mest alene.”

Diskuter citaterne. Hvad betyder det? Hvad tror du Thomas Stockman mener? Er du enig i det han siger? Hvorfor/hvorfor ikke?

Teaterøvelser

Feedback

Alle sidder i en cirkel. En bold bliver kastet omkring, den som får bolden siger spontant sine associationer til forestillingsbesøget, et ord, en sætning, der findes ikke noget rigtigt eller forkert, gentagelser er tilladt. Ytringerne bliver ikke vurderet.

Rundt i rummet

Eleverne går omkring i rummet, rundt om forskellige sedler med begreber som ligger på gulvet (se vedlagte begrebssedler). Begreberne står i sammenhæng med stykket: Ustadig, standhaftig, tålmodig, angrende, lykkelig, osv. Eleverne markerer med en blyant hvilke begreber som efter deres mening kendetegner, eller er vigtige for, forestillingen. Afslutningsvis stiller de sig ved det begreb som de selv synes er vigtigst og begrundet dette.

Idealistisk
Standhaftig
Vanskelig
Manipulerende
Korrupt
Urokkelig
Irriterende
Ubønhørlig
Retfærdig
Egoistisk
Underkastet
Hidsig
Forbilledlig

Eftersnak

- Hvad kunne du lide?
- Hvad kunne du mindre godt lide?
- Hvordan kunne du lide kostumerne?
- Hvordan kunne du lide scenografien? Hvilke associationer udløste den?
- Hvilken udvikling var der i det scenografiske udtryk i løbet af forestillingen?
- Var der også en udvikling i skuespillernes spillestil i løbet af forestillingen? På hvilken måde?
- Hvilken scene kan du især huske? Hvorfor?
- Hvad var det mest spændende øjeblik?
- Hvilken af karaktererne kunne du bedst identificere dig med?
- Sandhed eller trykthed? Hvad vælger du?
- Hvad synes du Thomas Stockmann skulle have gjort?
- Hvad tager du med fra stykket?

Teatergængerens – tips og tricks til nye og gamle teatergængere

Teater er øjeblikkets kunst. Alt, hvad der foregår i teatersalen, sker kun én gang – også selvom en forestilling har været øvet mange gange. Man ved aldrig, om hælen knækker af skuespillerindens sko, teknikken fejler, eller om skuespillerne må improvisere midt i det hele.

På samme måde er publikum forskelligt hver aften, og de reagerer forskelligt på det, de ser på scenen. Alt kan ske i teatersalen, og netop det adskiller teatret fra biografen eller fjernsynet hjemme i stuen: Skuespilleren spiller sin rolle, samtidig med publikum er i rummet og reagerer på det, som sker på scenen. Derfor er det publikum, der skaber halvdelen af oplevelsen. Mange publikummer tror, at skuespillerne stort set ikke kan se og høre tilskuerne – eller at de i hvert fald ikke lægger mærke til dem. Det er helt forkert, for skuespillerne fornemmer altid, hvordan stemningen er i salen, om der bliver snakket undervejs, hostet meget, etc.

Her kommer et par tips og tricks til at få det bedste ud af teateroplevelsen for dig og dine medpublikummere:

- Efterlad overtøj og store tasker i garderoben – så er der bedre plads på sæderne.
- Vent med at Like os på Facebook til efter forestillingen!
- Selvom telefonen er på lydløs, kan den godt forstyrre lydanlægget i teatersalen, så sluk din mobiltelefon. Helt.
- Kom i god tid og find din plads senest når klokken ringer. Dørene lukker præcist, og det er ikke sikkert, du får lov at komme ind efter, da det kan forstyrre skuespillerne og de andre publikummer.
- Følg godt med i handlingen. Prøv at se, hvor mange detaljer du kan få med og huske bagefter. Du kan evt. finde din "specialitet": lys, scenografi, skuespillet, en bestemt skuespiller. Det gør det bare endnu sjovere at gå i teatret.
- Det virker altid forstyrrende for de andre publikummer – og ikke mindst for skuespillerne – hvis tilskuere taler sammen under forestillingen. Også hvis de hvisker. Vent med at snakke, til forestillingen er forbi.
- Det er ikke tilladt at medbringe sodavand, kaffe osv. i teatersalen, men flaskevand er i orden.
- Slik må man gerne medbringe. Undgå dog at larme for meget med slikposen.

Til gengæld er det mere end tilladt at grine, græde, blive overrasket eller forskrækket og ikke mindst klappe.

Rigtig god fornøjelse!